

ORGANIZACIJA RADA CIVILNE BOLNICE U SPLITU TIJEKOM DRUGOGA SVJETSKOG RATA (1941.–1945.)

WORK ORGANIZATION OF THE CIVIC HOSPITAL IN SPLIT DURING THE SECOND WORLD WAR (1941 –1945)

Livia Brisky*

SUMMARY

In the first half of the 20th century, Civic Hospital in Split intensified its formation towards health institution in the modern sense. The need for competent physicians and specialized experts, heads of the individual hospital departments, also became in Split Hospital the part of the global process of disintegration of medicine into the direction of medical specializations. The aim of this study was to investigate the function of the Civic Hospital in Split during the Second World War on the basis of the archival sources preserved in the State Archives in Split. The work organization, the names of the physicians and detailed arrangements of hospital beds were presented, as well as the increase of its capacity during analyzed period. Great attention was also dedicated to the foundation of new hospital departments. This study revealed the development of the Civic Hospital in Split between 1941 and 1945 which could offer complete medical care to the sick and wounded persons.

Key words: *history of medicine, 20th century, Second World War, Civic Hospital, Split, Croatia*

* Sveučilište u Splitu, Medicinski fakultet, Šoltanska 2, 21000 Split

Adresa za dopisivanje: Dr. sc. Livia Brisky dr. med. Ruđera Boškovića 15, 21000 Split. E-mail: livia.brisky@st.t-com.hr

Civilna bolnica u Splitu smještena unutar bastiona Corner izgrađena je 1797. zaslugom braće Ante, Frane i Petra Ergovca [1-3]. Razvojem bolničke službe i povećanjem broja stanovništva splitskog područja javila se tijekom 19. stoljeća potreba za većom i suvremenije opremljenom bolničkom zgradom. Unatoč nekoliko manjih obnova i temeljnom proširenju koje je završeno 1872. [2,4], Civilna bolnica u Splitu i dalje je ostala pre-mala za prijam svih bolesnika koji su svakodnevno tražili liječničku pomoć. Iz više izvora pokrenulo se pitanje gradnje nove bolnice na periferiji Splita ili proširenje već postojeće bolničke zgrade [4,5]. Dalmatinski sabor je 1905. odlučio da se u Splitu izgradi nova bolnica jer proširenje tadašnje bolničke zgrade nije moglo zadovoljiti rastuće zdravstvene potrebe. Premda su izrađeni detaljni projekti cjelokupnoga bolničkog kompleksa, Prvi svjetski rat prekinuo je realizaciju toga projekta [6].

Značajniji pomaci u organizaciji Civilne bolnice u Splitu očitovali su se nakon Prvoga svjetskog rata kada je razvoj medicine i diferencijacija medicinskih struka obilježavala institucionalizaciju medicine na području čitave Hrvatske, pa tako i u Splitu. Potreba za kompetentnim liječnicima i specijaliziranim stručnjacima, voditeljima pojedinih bolničkih odjela, postala je tako i u splitskoj bolnici dio intenzivnoga globalnog procesa raslojavanja medicine u smjeru medicinskih specijalizacija.

Odjeljenje za venerične bolesti osnovao je 1918. dr. Ivo Stalio (1875.–1963.) u zgradi Zakloništa Martinis-Marchi. Djelovalo je kao bolnički odjel do 1921. godine [7] kada je u vrtu splitske bolnice podignuta manja zgrada u kojoj je uređena ambulanta i Odjel za venerične i kožne bolesti [4].

Ginekološko-porodiljski odjel u Civilnoj bolnici u Splitu utemeljen je krajem 1919. dolaskom dr. Petra Rismonda (1883.–1962.) [8], dok je dr. Božo Peričić (1865.–1947.) 1920. osnovao Interni odjel [9].

Prava organizacija i funkcija kirurgije s dr. Jakšom Račićem (1868.–1943.) na čelu započela je 1920. godine [10,11]. U sastavu ovog odjela formiran je 1921. Očni odsjek [12], a 1923. započelo je i djelovanje otorinolaringološke službe [13].

Nahodište koje je bilo namijenjeno prihvaćanju i zbrinjavanju napuštene djece nalazilo se u sklopu Civilne bolnice u Splitu od prve polovice 19. stoljeća [14]. Godine 1928. premješteno je u novoizgrađenu malu zgradu u bolničkom vrtu te je postupno do 1934. pretvoreno u Dječji odjel [14,15].

Zauzimanjem onodobnog ravnatelja ove institucije dr. Jakše Račića kod nadležnih vlasti započela je 1931. izgradnja novoga bolničkog kompleksa na Firulama [4,16]. Njegov prvi paviljon namijenjen liječenju zaraznih bolesnika otvoren je 1933. Izgradnja Kirurškog paviljona započela je 1936. godine [4], a 1939. podignuta je gospodarska zgrada. Međutim, početak Drugoga svjetskog rata prekinuo je potpuno uređenje tih dijelova nove bolnice [17].

U staroj bolničkoj zgradi primijenile su se 1939. prve transfuzije krvi [18,19], a sljedeće godine nabavljen je prvi rendgenski aparat [20] i utemeljen Ortopedski odjel s dr. Dušanom Vlašićem (1898.–1985.) na čelu [21].

Tablica 1. Kapacitet splitske bolnice 26. travnja 1941. godine.

ODJELI I ODSJECI		BROJ		UKUPAN KAPACITET
		KREVETA	KOLIJEVKI	
Kirurški odjel s Ortopedskim odjelom i Otorinolaringološkim odsjekom (prvi kat)	muški	28	2	48
	ženski	18	-	
	Ukupno	46	2	
Očni odsjek (prvi kat)	muški	8	1	18
	ženski	8	1	
	Ukupno	16	2	
Ginekološko-porodiljski odjel	ginekološki (prvi kat)	15	-	38
	rodilište (prizemlje)	19	4	
	Ukupno	34	4	
Interni odjel (prvi kat)	muški	25	-	38
	ženski	13	-	
	Ukupno	38	-	
Dječji odjel (paviljon u vrtu)	manje	-	6	16
	veće	-	10	
	Ukupno	-	16	
Kožno-venerični odjel (paviljon u vrtu)	muški	22	-	49
	ženski	25	2	
	Ukupno	47	2	
Zarazni odjel (paviljon na Firulama)		62	15	77
Ukupno u bolnici		243	41	284

Prikaz organizacije rada Civilne bolnice u Splitu tijekom Drugoga svjetskog rata temelji se na istraživanju i obradi arhivske građe pohranjene u Državnom arhivu u Splitu. Na temelju sačuvanih dokumenata bit će prezentirani popisi liječnika iz kojih je razvidna diferencijacija zaposlenog stručnog kadra, detaljni rasporedi ukupnog broja bolničkih kreveta te povećanje kapaciteta institucije. Uz to bit će popraćen razvoj bolnice s obzirom na osnutak novih odjela i odsjeka te pojavnost pojedinih bolesti tijekom analiziranog vremenskog razdoblja.

Rad splitske bolnice se početkom Drugoga svjetskog rata odvijao u staroj bolničkoj zgradi, posebnim zgradama za Kožno-venerični odjel, Dječji odjel i mrtvačnicu s prosekturom koje su bile podignute u bolničkom vrtu, te u Paviljonu za zarazne bolesti koji je bio smješten na Firulama [22].

U Državnom arhivu u Splitu pohranjen je dokument datiran 26. travnja 1941., koji svjedoči o onodobnom kapacitetu ove institucije. Splitska bolnica tada je imala ukupno 284 kreveta i kolijevki od kojih je 207 bilo smješteno u zgradama stare bolnice, a njih 77 na Firulama (tablica 1.) [23].

Iz izvještaja ravnateljstva splitske bolnice upućenog Ministarstvu zdravstva u Zagrebu 12. lipnja 1941., saznajemo da je početkom Drugoga svjetskog rata u ovoj ustanovi radilo sedamnaest liječnika (tablica 2.) [24].

Do kraja te godine primljena su na rad još dvojica liječnika primariusu. Bili su to dr. Doimo Caraman koji je imenovan predstojnikom Internog odjela i dr. Ulderico Tocigl koji je postao predstojnik Zaraznog odjela [25].

U bolnici su tijekom 1941. liječena 5.954 bolesnika, od kojih je 201 osoba umrla. Obavljene su 1.693 operacije, od kojih je 1.001 obavljena na Kirurškom odjelu. Bilo je ukupno 20.636 ambulantnih pregleda koji su bili najbrojniji na Kožno-veneričnom odjelu. Obavljeno je i 677 porođaja, 888 radioskopija i 574 radiografije [26].

Dana 31. kolovoza 1942. prezentirano je detaljno izvješće o broju pripadajućih prostorija i kreveta za svaki pojedini odjel i odsjek splitske bolnice, stanju u kojem su se nalazili te sastavu i broju njihova osoblja (tablica 3.) [27].

Postupno se povećavao kapacitet ove institucije tako da je krajem 1941. splitska bolnica imala 292 kreveta [26], a u kolovozu 1942. godine 301 krevet (tablica 3.) [27].

Tablica 2. Liječnici splitske bolnice 12. lipnja 1941. godine i njihove funkcije.

ODJELI I ODSJECI	LJEČNIK	FUNKCIJA
Kirurški odjel	Dr. Ante Starčević	Ravnatelj bolnice, specijalista za kirurgiju, predstojnik Kirurškog odjela
	Dr. Slavan Vidović	Specijalista za kirurgiju, asistent Kirurškog odjela
	Dr. Marko Polić	Specijalista kirurgije i urologije, zdravstveni vježbenik Kirurškog odjela
Ortopedski odjel	Dr. Dušan Vlašić	Specijalista ortopedije, primarius, v.d. predstojnika Ortopedskog odjela
Otorinolaringološki odsjek	Dr. Nikola Jerković	Specijalista otorinolaringologije, sekundarni liječnik, v.d. predstojnika Otorinolaringološkog odsjeka
Očni odsjek	Dr. Dinko Šakić	Specijalista okulistike, sekundarni liječnik, v.d. predstojnika Očnog odsjeka
Ginekološko-porodiljski odjel	Dr. Petar Rismondo	Specijalista za ginekologiju, predstojnik Ginekološko-porodiljskog odjela
	Dr. Kruno Cambj	Specijalista za ginekologiju, primarius Ginekološko-porodiljskog odjela
	Dr. Juraj Lukinović	Specijalista za ginekologiju, primarius Ginekološko-porodiljskog odjela
Interni odjel	Dr. Ljubo Simunić	Specijalista interne, sekundarni liječnik, v.d. predstojnika Internog odjela
	Dr. Frano Bulić	Specijalista interne, sekundarni liječnik Internog odjela
Dječji odjel	Dr. Vera Bekavac-Škarica	Specijalista pedijatrije, predstojnik Dječjeg odjela
Kožno-venerični odjel	Dr. Ivo Stalio	Specijalista kožno-veneričnih bolesti, predstojnik Kožno-veneričnog odjela
	Dr. Ilija Rančić	Specijalista kožno-veneričnih bolesti, zdravstveni vježbenik Kožno-veneričnog odjela
Zarazni odjel	Dr. Mihovil Silobrčić	Specijalista zaraznih bolesti, sekundarni liječnik, v.d. predstojnika Zaraznog odjela
	Dr. Andrija Poklepović	Specijalista zaraznih bolesti, sekundarni liječnik Zaraznog odjela
Rendgenološki odjel	Dr. Vito Ivanović	Specijalista rendgenologije, predstojnik Rendgenološkog odjela

Tablica 3. Stanje u splitskoj bolnici dana 31. kolovoza 1942. godine.

ODJELI I ODSJECI	BROJ PROSTORIJA	BROJ KREVETA	OCJENA STANJA	OSOBLJE	BROJ
Kirurški odjel s Ortopedskim odjelom i Otorinolaringološkim odsjeckom	3	48	prosječno	Liječnici	5
				Bolničari i bolničarke	4
				Časne sestre	3
Interni odjel	3	40	prosječno	Liječnici	3
				Bolničari i bolničarke	3
				Časne sestre	2
Ginekološko-porodiljski odjel	6	46	prosječno	Liječnici	3
				Primalje	3
				Bolničarka	1
				Časne sestre	2
Kožno-venerični odjel (Odvojeni paviljon)	5	36	loše	Liječnici	2
				Bolničari i bolničarke	3
Dječji odjel (Odvojeni paviljon)	2	16	prosječno - loše	Liječnik	1
				Časna sestra	1
Očni odsjek	2	18	prosječno	Liječnik	1
				Časna sestra	1
Zarazni odjel (Novi paviljon na Firulama)	19	77	potrebna hitna obnova	Liječnici	3
				Bolničari i bolničarke	2
				Pridodan analitičar	1
				Časne sestre	6
Radiološki odjel	1	-	dobro	Liječnik	1
				Časna sestra	1
Tuberkulozni odsjek (Smješten u Paviljonu za kožno-venerične bolesti)	3	20		Liječnik	1
				Časne sestre	2
Laboratorij	2	-	dobro	Kemičar	1
UKUPNO	46	301			56

Dana 15. lipnja 1942. otvoren je novi bolnički odsjek s 20 kreveta namijenjenih liječenju tuberkuloznih bolesnika [27,28]. Za predstojnika je bio izabran primarius dr. Giovanni Miotto [29].

Prema podacima iz tablice 3. razvidno je da je 31. kolovoza navedene godine stanje prostorija Kirurškog, Ortopedskog, Internog i Ginekološko-

Tablica 4. Operacije i intervencije na Kirurškom odjelu Civilne bolnice u Splitu u vremenskom razdoblju od 1. kolovoza 1941. do 31. srpnja 1942. godine.

ZAHVAT	BROJ	ZAHVAT	BROJ
Mala kirurgija	170	Epicistotomija	3
Septička kirurgija	335	Paranefritični apsces	1
Ileus	15	Opstrukcija duktus koledohusa	1
Kolecistektomija	10	Nefrektomija	13
Resekcija želuca	14	Tumor dojke	3
Perforacija želuca	2	Karcinom lica	2
Apsces jetre	4	Perforacijska ozljeda abdomena	6
Apendicitis	181	Ureterocistotomija	5
Prijelom lubanje	11	Papilom mokraćnog mjehura	1
Karcinom želuca	1	TBC testisa	1
Kila	141	Ehinokok pluća	1
Ehinokok jetre	24	Gastroenteroanastomoza	2
Operacija freničnog živca	12	Interstinalna alimentarna fistula	1
Transfuzija krvi	1	Karcinom penisa	2
Ulkus želuca	9	Karcinom jetre	1
Eksplorativna laparotomija	7	Ehinokok abdomena	1
Karcinom dojke	10	Interstinalna resekcija	2
Empijem prsnog koša	8	Prostatektomija	1
Apsces pluća	1	Traumatski perforacijski peritonitis	8
Amputacija udova	4	UKUPNO	1.015

porodiljskog odjela te Očnog i Otorinolaringološkog odsjeka bilo prosječno, stanje prostorija Dječjeg odjela u posebnom paviljonu opisano je kao prosječno-loše, dok je stanje paviljona u kojem su bili smješteni Kožno-venerični odjel i Tuberkulozni odsjek zabilježeno kao loše. Jednako tako, bila je potrebna hitna obnova Paviljona za zarazne bolesti koji je tek nedavno bio izgrađen na Firulama. Navedenoga je dana u Civilnoj bolnici u Splitu radilo dvadeset liječnika [27].

U arhivskoj građi sačuvani su podaci o vrsti i broju operacija i intervencija na Kirurškom odjelu ove ustanove u vremenskom razdoblju od 1. kolovoza 1941. do 31. srpnja 1942. Najčešće su se obavljale operacije septičke kirurgije, apendicitisa, male kirurgije te kile (tablica 4.) [30].

Također su sačuvana mjesečna izvješća o broju pojedinih bolesti kod hospitaliziranih osoba na Zaraznom odjelu Civilne bolnice u Splitu u vremenskom razdoblju od svibnja do studenoga 1941. te od siječnja 1942. do srpnja 1943. godine.

U razdoblju od svibnja do studenoga 1941. kao najučestalija zarazna bolest zabilježen je trbušni tifus, slijedile su bolesti koje su bile u stadiju promatranja, odnosno koje nisu bile izdiferencirane, te difterija. Među srednje frekventnim bolestima spominjali su se erizipel, šarlah, dizenterija, epidemijski cerebrosposinalni meningitis i paratifus.

Kao najučestalije bolesti tijekom 1942. navodile su se difterija i trbušni tifus, slijedile su bolesti u promatranju, paratifus, dizenterija i erizipel. Od ožujka te godine počeli su se pojavljivati slučajevi oboljenja od pjegavca koji se u sačuvanim podacima iz 1941. nisu spominjali.

U vremenskom razdoblju od siječnja do srpnja 1943. kao najčešće bolesti zabilježene su bolesti u promatranju, nakon čega je slijedio trbušni tifus, pjegavac, difterija, paratifus i dizenterija [31].

U splitskoj bolnici je tijekom 1942. obavljeno 578 porođaja, 3.544 radioskopije i 2.020 radiografija, dok je u prvih sedam mjeseci sljedeće godine obavljeno 265 porođaja, 1.243 radioskopije i 648 radiografija [32-35]. Evidentno je da se u odnosu na 1941. povećao broj izvedenih radioskopija i radiografija, dok se broj porođaja smanjivao, vjerojatno zbog specifičnih ratnih uvjeta [26,32-35].

Kožno-venerični odjel je u lipnju 1943. premješten iz kompleksa stare bolnice u novi Kirurški paviljon na Firulama [36]. Odmah nakon preseljenja sastavljen je izvještaj o vrstama bolesti i broju oboljelih osoba na ovom odjelu za mjesec srpanj. Malo više od polovice broja hospitaliziranih osoba bolovalo je od spolnih bolesti, a među njima su bile brojnije osobe ženskog spola (tablica 5.) [37].

Psihijatrijski i neurološki bolesnici su u rujnu navedene godine dobili svoj odjel čije je vođenje povjereno dr. Viktoru Ostrovidovu (1895.–1976.), specijalistu iz psihijatrije i neurologije [38].

Daljnji tijek pojavnosti zaraznih bolesti u gradu Splitu može se pratiti iz onodobnih javnih glasila. Primjerice, u glasilu *Novo doba* objavljen je 17. listopada 1943. članak u kojem je pučanstvo, u skladu s izvještajem Zdravstvenog odsjeka Gradskog poglavarstva u Splitu prethodnoga dana, obaviješteno o 36 slučajeva oboljenja od šarlaha od kojih je najveći dio bio

Tablica 5. Kožno-venerična oboljenja u Civilnoj bolnici u Splitu tijekom srpnja 1943.

Dijagnoza	Broj oboljelih		Ukupno
	Muškarci	Žene	
Gonoreja, bartolinitis, epididimitis	1	29	30
Egzem	3	5	8
Ulkus kruris	1	-	1
Svrab	3	3	6
Ulkus mole	1	2	3
Prateće bolesti	5	5	10
Sifilis, venerični ulkus	1	11	12
Opekotine	3	1	4
Impetigo	4	2	6
Edem	1	-	1
U promatranju	-	3	3
Apsces potkoljenice	1	-	1
Dermatitis	1	-	1
Šiljati kondilomi	-	1	1
Furunkuli	1	-	1
Ukupno	26	62	88

smješten u zaraznoj bolnici, tri slučaja tifusa, pet paratifusa, četiri dizenterije, pet difterije, te o jednom slučaju oboljenja od dječje paralize.

Znakovit je završetak ovog članka u kojem se ističe gubitak cjelokupnih dotadašnjih podataka o zdravstvenoj tematici grada Splita, koji su bili pohranjeni u zgradi splitske općine s ostalom arhivskom dokumentacijom ovoga grada:

“Mora se naglasiti, da zdravstveni odsjek Gradskog poglavarstva imade točne podatke samo za posljednjih mjesec dana, jer su knjige i zapisnici spaljeni u starim prostorijama skupa s celom pismohranom i spisima gradske obćine” [39].

U vremenskom razdoblju od 1. do 17. srpnja 1944. Zdravstvenom odsjeku bilo je prijavljeno 19 slučajeva tifusa, 11 paratifusa i 10 dizenterije, a također je među djecom i starijim osobama bilo mnogo slučajeva crijevnih oboljenja s proljevom i povraćanjem. Putem ovog medija nagla-

Tablica 6. Liječnici i kapacitet splitske bolnice 19. veljače 1945. godine.

ODJELI I ODSJECI	BROJ KREVETA	LJEČNICI	POMOĆNO OSOBLJE
Kirurgija	82	Dr. Mirko Mladinov, specijalista za kirurgiju i ravnatelj bolnice Dr. Nikola Jerković, specijalista za otolaringologiju	4 časne sestre 3 bolničara-ke 5 djevojaka
Ortopedija	15	Dr. Josip Avelini, liječnik opće prakse	2 časne sestre 1 djevojka
Ginekologija i rodilište	41	Dr. Petar Rismondo, šef odjela, specijalista za ginekologiju Dr. Juraj Lukinović, primarius, specijalista za ginekologiju	1 časna sestra 3 primalje 1 bolničarka 3 djevojke
Okulistika	18	Dr. Dinko Šakić, šef odsjeka, specijalista za očne bolesti	2 časne sestre 1 djevojka
Interni	41	Dr. Ljubo Simunić, v.d. šefa odjela, specijalista za interne bolesti Dr. Dinko Dubravčić (zamjenjuje oboljelog dr. Simunića), specijalista za interne bolesti	3 časne sestre 2 bolničara 2 djevojke
TBC	26	Dr. Rafo Ferri, šef odjela, specijalista za TBC	2 časne sestre 1 djevojka
Pedijatrija	18	Dr. Vera Bekavac, šef odjela, specijalista za pedijatriju Dr. Hanija Katunarić, sekundarni liječnik	2 časne sestre 1 djevojka
Živčani	33	Dr. Viktor Ostrovidov, šef odjela, specijalista za živčane bolesti	1 časna sestra 3 bolničara-ke 1 djevojka
Kožno-venerični	73	Dr. Ivo Stalio, šef odjela, specijalista za kožno-venerične bolesti Dr. Ilija Rančić, sekundarni liječnik, specijalista za kožno-venerične bolesti	2 časne sestre 2 bolničara-ke 1 djevojka
Zarazni	84	Dr. Mihovil Silobrčić, v.d. šefa odjela, specijalista za zarazne bolesti	6 časnih sestara 2 bolničara-ke 2 djevojke
Ukupno	431	15	25 časnih sestara 13 bolničara-ki 3 primalje 18 djevojaka

šena je nužnost provođenja preventivnih mjera te mogućnost dobrovoljnoga zaštitnog cijepljenja protiv trbušnog tifusa i paratifusa, napose osoba koje su zbog ratnih prilika bile prisiljene živjeti pod lošim zdravstvenim okolnostima [40,41].

Tijekom kolovoza navedene godine zabilježena su 63 slučaja oboljenja od paratifusa, 40 tifusa, 27 dizenterije i šest difterije, dok je u rujnu evidentirano 35 slučajeva tifusa, 28 paratifusa, pet difterije, tri dizenterije te dva slučaja oboljenja od šarlaha [42].

Razornom djelovanju bombardiranja iz zraka tijekom Drugoga svjetskog rata nije uspjela promaknuti ni splitska bolnica. Dana 2. prosinca 1943. komadići bombi oštetili su bolničku zgradu [5], dok je 3. lipnja 1944. bomba porušila bolničke podzemne kanale na Firulama te se nečist i voda iz Zaraznog odjela slijevala do zgrade Kirurškog paviljona, što je zahtijevalo hitnu sanaciju [43].

U prosincu 1944. u glasilu *Slobodna Dalmacija* objavljen je članak pod nazivom *O radu na organizaciji civilnoga zdravstva u Dalmaciji*, u kojem se govorilo o kapacitetu splitske bolnice koja je imala 400 kreveta, o preuređenju stare bolničke zgrade, s čime se dobilo 25 kreveta, ali se i isticalo da je to bilo nedovoljno s obzirom na potrebe grada i njegove okoline, te da bi se trebale poduzeti akcije za daljnje proširenje ove institucije. Primjerice, namjeravao se organizirati prijamni odjel uz raskušnu stanicu, što je bilo važno u tadašnje vrijeme pojavljivanja pjegavca, adaptirati prikladna zgrada u blizini bolnice, čime bi se dobilo još stotinjak kreveta, dok se za liječenje težih i specifičnih slučajeva bolesti razmišljalo o korištenju zgrade bivšeg sanatorija dr. Račića. Radilo se i na obnavljanju Kirurškog paviljona na Firulama koji je bio oštećen i opljačkan "jer je velika moderna savremena bolnica na periferiji i dalje prvi uvjet današnje medicine u danima budućnosti" [44].

Premda se kapacitet splitske bolnice i dalje povećavao te je ova ustanova 19. veljače 1945. imala 431 krevet, u njoj je toga dana bilo zaposleno samo petnaest liječnika (tablica 6.) [45].

Dana 1. svibnja 1945. započelo je s radom još jedno novo odjeljenje ove institucije. Bilo je to Urološko odjeljenje kapaciteta 22 kreveta i kolicijevkom, koje je bilo odijeljeno od centralne bolničke zgrade, a imalo je svoju operacijsku dvoranu [46].

Tablica 7. Upisnici bolesnika splitske bolnice u razdoblju od 1941. do 1945. godine.

GODINA	BROJ BOLESNIKA
1941.	5.954
1942.	5.611
1943.	4.785
1944.	5.170
1945.	7.094

U splitskoj bolnici ukupan se broj primljenih bolesnika osobito povećao 1945., nakon završetka Drugoga svjetskog rata (tablica 7.) [47-53], te je bilo nužno povećanje kapaciteta za njihov smještaj i broja zaposlenoga stručnog osoblja. Ova je ustanova u studenome 1945. imala 560 kreveta, a u njoj je bilo zaposleno devet liječnika kirurga i asistenata te jedanaest ostalih liječnika. Prosječno se svaki mjesec u splitskoj bolnici obavljalo 70 porođaja [54].

RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Civilna bolnica u Splitu intenzivirala je svoje formiranje prema zdravstvenoj instituciji u modernom smislu u prvoj polovici XX. stoljeća. Taj dio bio je rezultat prije uspostavljenog koncepta socijalne i zdravstvene skrbi, koji se sve više usavršavao. Jednako tako, razvojem medicine mijenjala se svijest ljudi i povjerenje u terapijske postupke.

Fragmentacija i diferencijacija struka javila se kao rezultat razumijevanja etiologije, dijagnostike i terapije pojedinih bolesti pa je sve više dolazila do izražaja i s obzirom na strukturiranje splitske bolnice. Od 1918. počinju se osnivati pojedini odjeli i odsjeci, a 1933. otvoren je prvi paviljon budućega bolničkog kompleksa na Firulama.

Temeljni dijelovi svih četiriju monografija o povijesti Civilne bolnice u Splitu ističu da arhiv ove institucije do 1945. nije sačuvan [4-6,16].

Ove navode, međutim, treba korigirati jer je upravo na temelju sačuvane arhivske dokumentacije splitske bolnice, koja je pohranjena u Državnom arhivu u Splitu, prikazan rad ove ustanove u vremenskom razdoblju od 1941. do 1945. godine.

U splitskoj bolnici je početkom Drugoga svjetskog rata radilo sedamnaest liječnika [24], a ne četrdesetak kao što je bilo prije objavljeno [55]. Tijekom rata njezin je kapacitet polagano rastao tako da je na njegovu početku u travnju 1941. bolnica imala 284 kreveta [23], a ne 250-ak, kao što se do sada navodilo [55], sredinom 1942. njihov se broj povećao na 301 [27], a krajem 1945. godine na 560 [54]. Povećao se i broj odjela i odsjeka osnivanjem Tuberkuloznog odsjeka s 20 kreveta 1942. [27,28], odjela za smještaj psihijatrijskih i neuroloških bolesnika 1943. [38] te Urološkog odjeljenja 1945. [46].

Do sada je bio nepoznat podatak o točnom datumu osnutka Urološkog odjeljenja splitske bolnice.

Prema podacima objavljenima u poglavlju nazvanom *Odjel za urologiju* u knjizi *200 godina splitske bolnice (1794.–1994.)*, navodi se da su se 1945. u sklopu Odjela za kirurgiju liječili i urološki bolesnici te da je za njihov smještaj bilo predviđeno pet do deset bolničkih kreveta [56].

Uvidom u arhivsku građu ustanovljeno je da je Urološko odjeljenje splitske bolnice započelo s radom 1. svibnja 1945. s kapacitetom od 22 kreveta i jedne kolijevke [46].

Početkom Drugoga svjetskog rata ravnatelj splitske bolnice bio je dr. Ante Starčević koji je ujedno bio i predstojnik Kirurškog odjela [24]. Tu je dužnost obavljao do travnja 1942. kada je umjesto njega imenovan dr. Doimo Caraman [57]. Od kraja 1943. kao ravnatelj ove institucije ponovno se navodi dr. Ante Starčević [51,52], a od 1. prosinca 1944. dr. Mirko Mladinov [45].

U tome vremenskom razdoblju počelo je preseljenje odjela iz stare bolnice u pogodnije prostorije novoga bolničkog kompleksa na Firulama, koji je zasigurno mogao omogućiti bolje zbrinjavanje i liječenje oboljelih osoba.

U prostorijama bivše Gimnazije utemeljeno je u kolovozu 1945. i suvremeno Ginekološko-porodiljsko odjeljenje sa 70 kreveta [58].

Podaci o premještanju odjela iz stare bolnice sačuvani su u Arhivu Vrhovne uprave Družbe sestara milosrdnica u Zagrebu.

Dana 15. studenoga 1945. preseljeno je Dječje odjeljenje u bivši sanatorij dr. Račića, a zatim je 20. studenoga iste godine premješteno Tuberkulozno odjeljenje u novu bolnicu na Firulama gdje je već do tada bilo smješteno Kožno-venerično i Živčano odjeljenje.

Prethodno spomenuto Kožno-venerično i Živčano odjeljenje 31. ožujka 1946. ponovno su vraćeni u staru bolnicu.

Tijekom 1946. godine slijedila su daljnja preseljenja odjela u novu bolnicu na Firulama tako da je iz stare bolničke zgrade 1. travnja premješteno Interno odjeljenje, 16. travnja Očno i Otorinolaringološko, a 3. srpnja te godine preseljeno je i Dječje odjeljenje iz bivšeg sanatorija dr. Račića [59].

Razvidan je razvojni put Civilne bolnice u Splitu u vremenskom razdoblju od 1941. do 1945., koja je mogla pružiti cjelovitu medicinsku skrb oboljelim i traumatiziranim osobama. Svi problemi koji su se pojavljivali na njezinu razvojnem putu nisu mogli zaustaviti ili usporiti neizbježne pozitivne trendove njezina razvitka. Novosti u medicinskoj znanosti stizale su i u splitsko područje, a liječnici su ih primjenjivali u svome svakodnevnom radu. Diferencijacija bolničkih odjela u zasebne jedinice te otvaranje pojedinih odsjeka unutar njih intenzivirali su specijalistički način rada jer su se liječnici počeli baviti dijagnostikom i liječenjem samo pojedinih grupa bolesti. Zbrinjavanjem sve većeg broja bolesnika i ranjenika tijekom ratnih godina, liječnici su uz bolje teoretsko znanje, dobili i sigurnost obavljanjem povećanoga praktičkog rada, što je pridonijelo daljnjem napretku splitske bolnice kao cjeline, a timski rad koji se često izvodio u takvim uvjetima još boljoj edukaciji pojedinaca.

IZVORI I LITERATURA

1. Brisky L, Fatović-Ferenčić S. From a philanthropic idea to building of Civic Hospital in Split in light of new archival evidence. *Croat Med J* 2006;47:162-8.
2. Brisky L. Fundamental restoration of the Civic Hospital in Split (1866-1872). *Coll Antropol* 2007;31:905-9.
3. Brisky L, Fatović-Ferenčić S. Pogreške u historiografiji Civilne bolnice u Splitu: u povodu postavljanja spomen-ploče na nekadašnjoj bolničkoj zgradi. *Liječ Vjesn* 2010;132:115-7.
4. Kečkemet D. Zdravstvo i bolnice u Splitu do drugoga svjetskog rata. U: Uglešić B, ur. 190 godina splitske bolnice. Split: Opća bolnica u Split, 1984., str. 13-36.
5. Kečkemet D. Stara splitska bolnica 1794-1964. Split: Novinsko-izdavačko poduzeće "Slobodna Dalmacija" – Split, 1964.
6. Kečkemet D. Počeci splitske bolnice. U: Reić P, ur. 200 godina splitske bolnice (1794.-1994.). Split: Klinička bolnica Split, 1994., str. 11-23.
7. Stipić V. Odjel za kožne i spolne bolesti. U: Uglešić B, ur. 190 godina splitske bolnice. Split: Opća bolnica u Splitu, 1984., str. 87-9.

8. Postružnik S, Dežulović N. Odjel za ženske bolesti i porođaje. U: Uglešić B, ur. 190 godina splitske bolnice. Split: Opća bolnica u Splitu, 1984., str. 105-11.
9. Šimić S et al. Odjel za interne bolesti. U: Uglešić B, ur. 190 godina splitske bolnice. Split: Opća bolnica u Splitu, 1984., str. 59-64.
10. Pezzi M, Slapničar J, Ševeljević M. Odjel za kirurške bolesti. U: Uglešić B, ur. 190 godina splitske bolnice. Split: Opća bolnica u Splitu, 1984., str. 95-100.
11. Petričević A, Juričić J. Klinika za kirurgiju. U: Mirić D, ur. Osamnaest godina Kliničke bolnice Split. Split: Klinička bolnica Split, Jedinica za znanstveni rad, 2004., str. 79-90.
12. Karaman K. Klinika za očne bolesti. U: Mirić D, ur. Osamnaest godina Kliničke bolnice Split. Split: Klinička bolnica Split, Jedinica za znanstveni rad, 2004., str. 91-9.
13. Šimunić B. Odjel za bolesti uha, grla i nosa s kirurgijom lica i vrata. U: Uglešić B, ur. 190 godina splitske bolnice. Split: Opća bolnica u Splitu, 1984., str. 112-4.
14. Brisky L. Splitsko nahodište. *Paediatrica Croatica* 2009;53(Supl 1):12-7.
15. Bešker M. Odjel za dječje bolesti. U: Uglešić B, ur. 190 godina splitske bolnice. Split: Opća bolnica u Splitu, 1984., str. 65-9.
16. Kečkemet D. Počeci splitske bolnice. U: Mirić D, ur. Osamnaest godina Kliničke bolnice Split. Split: Klinička bolnica Split, Jedinica za znanstveni rad, 2004., str. 7-14.
17. Vučetić R. Kronološki pregled izgradnje nove bolnice. U: Uglešić B, ur. 190 godina splitske bolnice. Split: Opća bolnica u Splitu, 1984., str. 43-5.
18. Božić R. Odjel za transfuziju krvi. U: Uglešić B, ur. 190 godina splitske bolnice. Split: Opća bolnica u Splitu, 1984., str. 137-40.
19. Erceg-Maglić P. Odjel za transfuziju krvi. U: Reić B, ur. 200 godina splitske bolnice (1794.-1994.). Split: Klinička bolnica Split, 1994., str. 59.
20. Boschi S. Odjel za radiologiju. U: Uglešić B, ur. 190 godina splitske bolnice. Split: Opća bolnica u Splitu, 1984., str. 134-6.
21. Marinović I. Odjel za ortopediju. U: Uglešić B, ur. 190 godina splitske bolnice. Split: Opća bolnica u Splitu, 1984., str. 101-4.
22. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 29. Razni spisi za 1940-41. g. (spisi: 2 kartolara). Popis zgrada splitske bolnice.
23. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 29. Razni spisi za 1940-41. g. (spisi: 2 kartolara). Broj kreveta i kolijevki u splitskoj bolnici dana 26. travnja 1941.
24. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 29. Razni spisi za 1940-41. g. (spisi: 2 kartolara). Izvještaj ravnatelja splitske bolnice Ministarstvu zdravstva Odsjeku bolnica Zagreb datiran 12. lipnja 1941.

25. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 44. Razne pozicije od vremena talijanske okupacije 1941-43. g. (spisi: 2 kartolara). Popisi liječnika splitske bolnice za 1941.
26. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 44. Razne pozicije od vremena talijanske okupacije 1941-43. g. (spisi: 2 kartolara). Statistički prikaz rada Civilne bolnice u Splitu za 1941.
27. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 44. Razne pozicije od vremena talijanske okupacije 1941-43. g. (spisi: 2 kartolara). Prostorni i kadrovski prikaz svakog pojedinog odjela i odsjeka splitske bolnice dana 31. kolovoza 1942.
28. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 52. Rapport mensili 1941-42-43. g. (spisi: fascikla). Podatci o osnutku Tuberkuloznog odsjeka Civilne bolnice u Splitu.
29. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 44. Razne pozicije od vremena talijanske okupacije 1941-43. g. (spisi: 2 kartolara). Popis liječnika Civilne bolnice u Splitu 1942.
30. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 44. Razne pozicije od vremena talijanske okupacije 1941-43. g. (spisi: 2 kartolara). Prikaz pojedinih vrsta operacija i intervencija na Kirurškom odjelu Civilne bolnice u Splitu u vremenskom razdoblju od 1. kolovoza 1941. do 31. srpnja 1942.
31. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 52. Rapport mensili 1941-42-43. g. (spisi: fascikla). Mjesečna izvješća o pojedinim oboljenjima na Zaraznom odjelu Civilne bolnice u Splitu od srpnja do studenoga 1941. te od siječnja 1942. do srpnja 1943.
32. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 52. Rapport mensili 1941-42-43. g. (spisi: fascikla). Mjesečna izvješća o broju poroda u Civilnoj bolnici u Splitu.
33. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 44. Razne pozicije od vremena talijanske okupacije 1941-43. g. (spisi: 2 kartolara). Mjesečna izvješća o broju poroda u Civilnoj bolnici u Splitu.
34. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 52. Rapport mensili 1941-42-43. g. (spisi: fascikla). Mjesečna izvješća o broju radioskopija i radiografija izvršenih u Civilnoj bolnici u Splitu.
35. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 44. Razne pozicije od vremena talijanske okupacije 1941-43. g. (spisi: 2 kartolara). Mjesečna izvješća o broju radioskopija i radiografija izvršenih u Civilnoj bolnici u Splitu.
36. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 52. Rapport mensili 1941-42-43. g. (spisi: fascikla). Izvještaj o preseljenju Kožno-veneričnog odjela u Kirurški paviljon nove bolnice.

37. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 52. Rapporti mensili 1941-42-43. g. (spisi: fascikla). Izvješće o pojedinim oboljenjima na Kožno-veneričnom odjelu Civilne bolnice u Splitu u srpnju 1943.
38. Uglešić B. Odjel za psihijatriju. U: Uglešić B, ur. 190 godina splitske bolnice. Split: Opća bolnica u Splitu, 1984., str. 75-9.
39. Zarazne bolesti u Splitu. Novo doba 17. listopada 1943:3.
40. Nove pojave zaraznih bolesti. Novo doba 21. srpnja 1944:2.
41. Porast slučajeva trbušnih zaraza. Novo doba 3. kolovoza 1944:2.
42. Kretanje zaraza i smrtnosti u našem gradu. Novo doba 7. listopada 1944:3.
43. Za održanje povoljnih zdravstvenih prilika u Splitu. Novo doba 7. listopada 1944:3.
44. O radu na organizaciji civilnoga zdravstva u Dalmaciji. Slobodna Dalmacija 21. prosinca 1944:2.
45. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 25. Uplatnice za 1945. g. (spisi). Kapacitet splitske bolnice, popis liječnika i broj pomoćnog osoblja dana 19. veljače 1945.
46. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 25. Uplatnice za 1945. g. (spisi). Podatci o otvaranju Urološkog odjeljenja i njegovom kapacitetu.
47. Državni arhiv u Splitu. Obs 22. Banovinska bolnica-Split. Glavna bolesnička knjiga (Matična knjiga) 1941.
48. Državni arhiv u Splitu. Obs 23. Ospedale Civile-Spalato. Registro infermi-Upisnik bolesnika 1942. Libro 1.
49. Državni arhiv u Splitu. Obs 24. Ospedale Civile-Spalato. Registro infermi-Upisnik bolesnika 1942. Libro 2.
50. Državni arhiv u Splitu. Obs 25. Upisnik bolesnika za 1943. godinu.
51. Državni arhiv u Splitu. Obs 26. Upisnik bolesnika za 1944. godinu. Dio 1.
52. Državni arhiv u Splitu. Obs 27. Upisnik bolesnika za 1944. i 1945. godinu. Dio 2.
53. Državni arhiv u Splitu. Obs 28. Matična knjiga 1945. Dio 2.
54. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 25. Uplatnice za 1945. g. (spisi). Podatci o kapacitetu i osoblju Civilne bolnice u Splitu u studenome 1945.
55. Bulić F, Kečkemet D, Kraljević Lj, Kraljević-Kragić V, Maroević D, Mialjević I et al. Opća bolnica u drugom svjetskom ratu (1941-1944). U: Uglešić B, ur. 190 godina splitske bolnice. Split: Opća bolnica u Splitu, 1984., str. 37-42.
56. Gotovac J. Odjel za urologiju. U: Reić P, ur. 200 godina splitske bolnice (1794.-1994.). Split: Klinička bolnica Split, 1994., str. 49-50.

57. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 52. Rapporti mensili 1941-42-43. g. (spisi: fascikla). Podatci o izmjeni upravitelja splitske bolnice u travnju 1942.
58. Državni arhiv u Splitu. Opća bolnica u Splitu. Registar broj 25. Uplatnice za 1945. g. (spisi). Podatci o liječnicima splitske bolnice.
59. Arhiv Vrhovne uprave Družbe sestara milosrdnica u Zagrebu. Split-Nova bolnica-Firule. Napisala s. Otilija Lacmanović.

SAŽETAK

Civilna bolnica u Splitu intenzivirala je svoje formiranje prema zdravstvenoj instituciji u modernom smislu u prvoj polovini 20. stoljeća. Potreba za kompetentnim liječnicima i specijaliziranim stručnjacima, voditeljima pojedinih bolničkih odjela, postala je i u splitskoj bolnici dio intenzivnog globalnog procesa raslojavanja medicine u smjeru medicinskih specijalizacija. Cilj ovoga rada bio je istraživanje djelovanja Civilne bolnice u Splitu tijekom Drugoga svjetskog rata na osnovu arhivske građe koja je pohranjena u Državnom arhivu u Splitu. Organizacija rada, popisi liječnika te detaljni rasporedi bolničkih kreveta su prezentirani kao i povećanje njenog kapaciteta u analiziranom vremenskom razdoblju. Velika pažnja također je posvećena osnutku novih bolničkih odjela. Ovaj rad otkriva razvojni put Civilne bolnice u Splitu u vremenskom razdoblju od 1941. do 1945. godine koja je mogla pružiti cjelovitu medicinsku skrb oboljelim i traumatiziranim osobama.

Ključne riječi: *povijest medicine, XX. stoljeće, Drugi svjetski rat, Civilna bolnica, Split, Hrvatska*